

KAZIĆ (210) *vb impf*

W inf -a- (31), -ã- (2); -a- : -ã- *BielKron* (4:1), *Mącz* (5:1). $\diamond$ *W imp* -ã-. $\diamond$ *W pozostałych formach* -a- (118), -ã- (3); -a- : -ã- *Leop* (4:1), *Mącz* (22:1), *WujJud* (3:1).

inf kazić (37). $\diamond$ *praes 1 sg* każę (28) [w tym: -e (1)]. $\diamond$ *2 sg* kazisz (5). $\diamond$ *3 sg* kazi (56). $\diamond$ *1 pl* kazimy (14), kaziemy (1); -imy : -émy *SarnStat* (8 : 1). $\diamond$ *2 pl* kazicie (1). $\diamond$ *3 pl* każą (18). $\diamond$ *praet 2 sg m* -ś kaził (1). *f* -ś kaziła (2). $\diamond$ *3 sg m* kaził (5), kazi(e)ł (1) *ActReg*. $\diamond$ *3 pl m pers* kazili (8). *subst* kaziły (1). *fut 3 sg f* będzie kazić (1). $\diamond$ *1 pl m pers* kazić będziem (1). $\diamond$ *imp 2 sg* każ (1). $\diamond$ *3 sg* niechaj kazi (1). $\diamond$ *con 1 sg m* bych kaził (1). $\diamond$ *3 sg m* by kaził (8). *f* by kaziła (1). *n* by kaziło (1). $\diamond$ *3 pl m pers* by kazili (3). *subst* by kaziły (1). $\diamond$ *impers praet* każ(o)no (2). $\diamond$ *con* by każ(o)no (1). $\diamond$ *part praes act* każąc (10).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Wyrządzać szkodę, powodować stratę, psuć, niszczyć; depravare, destruere, vitiare Mącz, Calep, Cn; corrumpere Mącz, Cn; perdere Calep, Cn; denormare, deterere, devastare, infirmare, labefacere, pervastare, pessundare, praecorrumpere Mącz.; disperdere, labefactare Calep; abuti, conficere, confringere, consumere, damnum dare, diffingere, facere vitium, illudere, infectum reddere, infestare, infringere, mollire, rumpere Cn (149) : Depravo, Kązę/ Krziwię Náchylam. Mącz 82c; Infirmito, Kązę/ Rośprowadzam. Porę. Mącz 128c, 128c, 180a, 250b, 294d, 320a (12); Praecorrumpto – wprzód każę pfiuę. Calep 831a, 308b, 313b, 331b, 574a, 777a, 845a, 1131a.*

kazić kogo (3), co (6): BierEz H4, Rv; Bo ią nieprzyiaćiele przodkow twoich/ y hańbią dom twoy/ y ftan kążą Korony they. OrzList f3v; Gdyż widziłz iż nędzne á krotkie iest thu to márne mieżkńanie twoie/ dla ktorego łobie kaziłz ono wdzyęcne á wieczne mieżkńanie łwoie. RejPos 164v; ArtKanc K11; W niwecz mnie kazi prąwie łtrách/ niełálki twoiey GrabowSet F, B2v. Cf Zwrot.

Zwrot: »kazić czas« = marnować czas [szyk zmienny] (2): A łzkoda darmo kazić/ czału temi łłowi RejJóz Ev; RejKup bb5.

a. *O stanie fizycznym; corrumpere PolAnt; demoliri Vulg (50) : Nie łkarbcie łobie łkarbow ná ziemi/ gdzie mol y rdzá kazi BibRadz Matth 6/19; Vermino – Robacztwem każę. Calep 1113a.*

kazić co (26): Iak łłonce łkla niekazij gdy promienie pułłczá OpecŻyw 17; łktorych vłtawicńnie ciągną łie wilkołci łmrodliwe/ ktore powietrze każą FalZioł V 62, III 21a; BielŻyw 126; WróbŻołt 79/13, cc2; HistAl I6v; MurzNT Luc 12/33; Leop Cant 2/15; ktoreby [granice] były przes Commiłlarze vczynione/ tych gwałtem niemáią kazić. UstPraw A3v; O tych co w łádzye łzczepy kážą/ albo wykopywáią. UstPraw E4, E2; lud połpolity przyłzli do Skánderbegá profłzac áby przełthał kazić zboża BielKron 244, 24v; Blatta, Mól/ robak który łzáty kážy Mącz 25d; Retexo, Náwitą przędę zaś odłnowác/ kazić/ płwóc. Mącz 454a, 150c, 282d, 468d; RejPos Bv; WujJudConf 9v; Złaię też dla was (łzaráńczą) pożeráiącą/ że wam nie będzie kazić owocu ziemie BudBib Mal 3/11; KochPhaen 13.

Szeregi: »deptać i kazić« (1): Y czemużes miły panie skaził płot iey [winnicy] á depczą y każą ią [vindemicuit eam] włzitci ktorzi idą drogą. WróbŻołt 79/13.

»kazić, niszczyć« (1): A iáko zásię tym Pan błogolławic raczył/ ktorzy wymyłły ludzkie kázili/ niłzczyli/ ony wężę miedziáne łamáli/ one łáfy/ ony ołtarze wymyłłne/ ony báłwany łtukli/ rąbáli/ palili WujJudConf 9v.

a. *Burzyć; pustoszyć; destruere Vulg, PolAnt; dissipare Vulg; demoliri, popolare, populari Mącz (25):* Populo, et popular, Pułtołzę/ kážę/ łupię. *Mącz* 312c, 229d.

kazić co (21): OpecŻyw 143; jako fwałfey ftroni w walałkiey ziemi nyektore myałta kazili. *MetrKor* 46/117v; *BielŻyw* 154; na tak wezwany lud [*Edom*] który też kaził Ierufalem *WróbŻołt* 1f2; *Leop* 1.*Esdr* 6/12, *Ps* 28/7; *BielKron* 265, 265v, 279 [2 r.], 463v; *StryjKron* 51; bo inimicus [...] Ziemie donas przyszedł y kaził ią y eius auxilijs et opibus. *ActReg* 4v. *Cf Przysłowie, Zwrot.*

W przeciwwstawieniach: »kazić ... (z)budować (7), naprawiać (a. być naprawowan) (2), stworzyć« (10): *March*¹ A3; He/ he/ he/ wach tzo kaziłs kołciol boży/ a trzeciego dnia go zbuduięs/ he/ he/ he/ otoż tobie. *OpecŻyw* 143; *March*³ V; *GliczKsiąż* L2; *Leop Eccli* 34/28; O tym kościele nieco nápiłszę/ który áczkolwiek częłto kážono/ á wżákoż częłtho był nápráwowan *BielKron* 265; iż tho zázwdy było v Bogá iedny fwiáty fтворzyć/ á drugie kazić. *BielKron* 463v, 265v; *Prot* B2; *BudBib Prov* 14/1.

W charakterystycznych połączeniach: kazić dom (4), kościół (2), miasto (3), pustynią.

Przysłowie: Niewiáftá mądrá/ buduie łobie dom/ ále fíaloná/ zbudowány kázi rękámi. *March*¹ A3; *March*³ V; *BudBib Prov* 14/1.

Zwrot: »kazić ziemię« [szyk zmienny] (4): *MetrKor* 46/117v, 118, 175; tyránnowie narodow przyprawódeni (fá) żeby kázili ziemię [*ad disperdendum terram*] *BudBib Ez* 30/11.

Szeregi: »borzyć i kazić; burząc kazić« (1;1): *BielKron* 279; Cefarzá Marcianá po trzy kroć poráził/ Y Maternufa tákże/ burząc wżytko káził *StryjKron* 51.

»ruszyć albo kazić« (1): azebi kto wálfe granycze. a ziemyą rvflicz albo kazicz myal. *MetrKor* 46/175v.

»tłuc a kazić« (1): głos Páná który tłucze á kázi pułtynią [*vox Domini concutientis desertum*] *Leop Ps* 28/7.

»wojować, kazić« (1): Hifzpánią ogniem/ głodem/ mieczem woiował/ káził. *BielKron* 279.

b. *O zdrowiu [co] (16):* Swym gryżienim mnie nie fzkodziłz/ Swoie zęby iedno káziłz *BierEz* Rv; Luk polny kazi ciało/ ábowie^m i drze y gryzie *FalZioł* I 102a; nie telko złą krew mnoży/ ale żywot kazi y członki mdli. *FalZioł* V 63v, ‡2c, ‡‡d, I 151c, II 4c, V 60v, 68; Vino miernie przyięthe rozum óftrzy, ale nie miernie pite rozum y zdrowie kazi. *BielŻyw* 169; *RejWiz* 136v; Oculorum tibi praestringit aciem, Kázić wzrok. *Mącz* 422a; A iefliby im [*bożym drzewkiem*] bydło kážono/ tedy w ocie rutę wárzyć/ y dáć ią bydłu pić *SienLek* 157v, 56; *RejZwierc* 220v. [*Cf d. HistRzym* 111v, *RejZwierc* 225v].

W charakterystycznych połączeniach: ciało kazić (7), ciepło przyrodzone, pamięć, rozum (2), sen, wzrok, zdrowie (3), zęby, żywot.

Szereg: »kazić i umartwiać« (1): To lekarłstwo dla tego iefł rzeczono Caufiticum/ iże przeiada łkorę y przepála/ y też kazi ciało/ y vmartwia *FalZioł* V 102.

c. *O stanie posiadania: ubożyć, rujnować; marnotrawić [kogo, co] (8):* *BierEz* I4, S2v; Cołz to czyni iedno zbytki Tyć kážą włfytki pożytki *RejRozpr* G2v; wolał fkárby kościelne vtrácić niżli lud fwoy/ ábo ziemię dáć kázić. *BielKron* 265v; Ale przedsię nic nie mamy. Albo nas grády poráżá/ Albo zbytnie ciepłá kážą *KochSob* 57.

W przeciwstawieniu: »wspomoc ... kazić« (1): nyechay [...] rozmyfli to łoby/ áby łzkoły yáko vbogye fáry wlpomagał/ y owllfem wlpomogł á nye káził *GliczKsiąż* L2.

Szeregi: »kazić, niszczyć« (1): nie łáwego mnie Krolu Polłki káziłz nie łáwego/ ále mię niszczylz łámošiodmego: przyłtoi tobie Krolowi mnie łtáremu prace y nędze mey vłtáwiczney [...] wymowác *OrzRozm* R4.

»rozpraszać i kazić« (1): Wyiáwłzy iżby óciec imienie rołpráżáł y káził. *UstPraw* B3.

d. *O wartościach moralnych i uczuciach; corrumpere Cn [co] (21)* : Tyli to ták śmieie rádziłz/ Polłufzeńłtwo w ludziech káziłz. *BierEz* F2; y też piłalem yemv. aby myedzy mnną. a myedzy toba. to przyyaczelłtwo. ktore yełth. drvgy záłz nyekazyl. *MetrKor* 46/46v; *OrzList* f3; *RejZwierz* 61; iáko ogieñ pychy/ łákomłtwá: łmyłłtwá: y inych grzechow/ ktore częłtokroć káżá dułżę y ciáło. *HistRzym* 111v; A przeto tu káżdy bełpiecznie może łtać przy tey obietnicy Pána łwego/ [...] y nie kázić łobie nádzyeie o przyłżłym żywocie łwoim. *RejPos* 293v; *RejZwierc* 269; GLód/ á praca miłość kázi *KochFr* 109; *Phil* G4.

W połączeniach szeregowych (3): wczemby nyeprziyacel dułłny myáł wyelką okkázyá małżeńłtwo wasnić/ kázić/ á burzyć *GliczKsiąż* P6; *OrzRozm* A3; o nędzny niedowiárku/ ktory [...] idzyełz zá tym nędznym łwiátem/ á zá tym márnym á omyłnym pokoiem iego: káżác/ niščzác/ á zácieráiac drogi łpráwiedliwołci *RejPos* 335.

W charakterystycznych połączeniach: cnotę kazić, duszę, jedność, małżeństwo, miłość, nadzieję, posłuszeństwo, przyjacielstwo.

Zwroty: »(dobrá) myśl kazić« [*w tym: sobie (1)*] [*szyk zmienny*] (5): *Mącz* 52b; Tęc łá rzeczy Pánowie moi/ które nam Polakom myśl kázić/ á ten łwiáł łpráwnie obrzydźić máia. *OrzQuin* Y4v, P4v; Kto ludzyom nie praw áż go mroz przyrázi/ Then łobyie zdrowie y dobrá myłł kázi. *RejZwierc* 225v, 87v.

»serce kazić« [*w tym: sobie (2)*] = *przerażać (się)* [*szyk zmienny*] (3): przetoż łie nie boy áni łobie każ łercá [*neque paveas*]. *BibRadz Deut* 31/8; *BielKron* 244v, 255v.

Szereg: »gwałćić a kazić« (1): á Pan mu tego dopułłzcza nád thymi ktorzy wiáry nie dzierzá iemu/ á k woli łwiátu práwie gwałtem á vporem gwałca á káżá iá iemu *RejAp* 165v.

e. *O sensie i brzmieniu: zniekszałcać, przekręcać, wypaczać, fałszować; adulterare, falsare Mącz (11)* : *Mącz* 117a; Bo powieda/ popi łá y byli głupi y łámi nie rozumieią co czta. Táł on mowi/ á tego nie wie że głupi rychley kázi. *BudNT przedm* c4v.

kazić co (7): PatKaz II 61v; iż tak iego naukę y piłmo zakonu iego kazicie wy kacerze. *WróbŻołł* D6; a wždy iuż zá nie⁸⁰ księgi Nowego przymierza káżono. *BudNT przedm* b3v, *przedm* b6v, b8v, c4; Takłche tyłł *poft* S/ nygdi nieklać Z/ bo to /Z/ kazy Polłką mowę/ y trudne cytanie polłkie cydni. *JanNKarOrz* F3v.

W przeciwstawieniu: »naprawowác (a. poprawić) ... kazić« (3): Bo gdy czego nie rozumie/ mnima żeby łię omyłł piłarż/ y chcąc poprawić/ kázi. *BudNT przedm* c4v, *przedm* b6v, b7.

W charakterystycznych połączeniach: księgi kazić, mowę, naukę, pismo (3).

f. *Przełładowác; krzywdzić [kogo] (9)* : Ryczerska to ielł pomłta kto kogo porazi A iż ma nad nim zwirłchnołcz przedłię go nie kaži *RejJóz* L5, F3; *BielKron* 117; A vłmierz gniew łwoy/ coł nas nim poráził/ Niechby pogány/ á nie twoy lud káził. *GrabowSet* E3v.

W *połączeniach szeregowych* (4): *RejPos* 71v, 102v, 334; tedy nie iest krol/ ále frogs tyran á fkaźćá człowieká onego/ ktory go vftáwicźnie káźi/ tępi/ á niźczy. *RejZwierc* 19v.

Szereg: »niszczyć a kazić« (1): zła á okrutna śmierci/ ktoraś niźczyłá á káźiłá márníe narod ludu moiego *RejPos* 87. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*].

g. *Demoralizować; namawiać do złego; depravare, destruere, imbuere vitiis, perdere, praecorrumpere, transfundere vitium Cn* (4) :

kazić kogo (3): Błąd mądrego człowieka wiele inźnych kazi y zawodzi. *BielŻyw* 97; *Mącz* 222c; kiedy owo łługá ktory [...] przymiotow fwych dobrych ku themu kończu vżywa/ áby páná fwego káźił/ odwodząc go od cnoty *GórnDworz* Ee8.

Szereg: »gorszyć i kazić« (1): Gdy częstokroć fie to przydawa/ że bezmyerne á zápámętlíwe karánye wyęcey gorłfy y káźi niź pomaga. *GliczKsiąź* G.

h. *Przedstawiać w złym świetle [kogo]* (1) : ktory towárzyfzá co z nim ná íednym miefcu miłuíe chcąc káźić/ przed biálemíglówámi o nim ták mowi. *GórnDworz* Cc8.

2. *Unieważniać, kasować; nie przestrzegać; antiquare, improbare, refigere, rescindere, subvertere Mącz; destruere Vulg; abolere, abrogare, interdicerere, mutilare, tollere JanStat; cassare JanPrzyw* (50) : Testamentum improbare, Gánić/ káźić. *Mącz* 324a, 11d, 372b.

kazić co (44): kiedy mowili na mię abych bluznił, abych czynfze Cefarźkie kaził *WróbŻółt* L7; *KromRozm I* 13, L; Niekaźi tedy miedzy ludem fwoiém pán Chriftus tęmi łłowy rządu/ a fpraw fweckich [...]/ ale owłżem chfáli íe *MurzNT* 21; *KromRozm II* k3v [2 r.]; *KromRozm III* O7; *GroicPorz* C2v [2 r.]; íá teź mam práwo/ ábych dawał dáry/ Wálźego wam nie káźę/ w fwym chcę vżyć miáry. *RejZwierc* 35; ná co wietfza część przyzwála rády Cefárfkiey to má być dzierzano/ á mniefzye ftronie tego niegodzi fie káźić. *BielKron* 207, 210; *Mącz* 126d, 488d; *RejZwierc* 248v; Roznoć około záchowánia poftu/ nie káźi poftu. *WujJud* 194v *marg* [*idem* Nn2v], 77v, 78, 78v, 93 *marg*, Mm, Nn2v; *Paprup* L, Lv, L2; ácz pewni Furmání ná pewné mieyfćá z drobná fólá íeźdźić/ y onę w becźkach fkládáć zwykli/ włźákźe káźąc tákowych becźek fklády/ vftáwíamy: áby Furmání fólni/ włźędy okróm Areftów/ álbo zábriáníá z fólá íecháli *SarnStat* 386 [*idem* 928]; GDy kto [...] chćiáłby ftronie fwéy pozew káźić z íákichkolwiek przyczyn *SarnStat* 1163, 13, 32, 164, 261, 386 (14). *Cf kazić co czym.*

kazić co czym (5): *ZapWar* 1545 nr 2646; *KromRozm I* Ov; *Leop Rom* 3/31; á my damy Commiřarze ktorzy vczynią gránice/ ktorých áni lífty áni Rewizormi káźić będziem *UstPraw* 12; A komuźkolwiek przez nas fą nádáné lífty/ wolności do fzynków piw tákowych/ tákíe vchwałá Séymowá podnořimy y káźimy. *SarnStat* 284.

W *przeciwstawieniach*: »kazić ... stanowić (3), potwierdzać (a. potwierdzić) (2), wypełniać (2), czynić« (8): Abowim Luter dźiř ták vczy/ yutro ínáć: co dźiř ftnowił/ yutro káźi *KromRozm I* G; Tegoć [*zakonu*] nye przyfłedł káźić Kryftus/ ále wypełnyáć *KromRozm II* k3v, k3v; *Leop Rom* 3/31; *Figere et refigere leges*, Czinić y zás káźić fátútá á vftáwy. *Mącz* 126d; Ale nie ták áby Ewángelia miáłá káźić zakon/ álbo íemu być przećiwna: y owłżem Ewángelia zakon [...] potwierdza *WujJud* 78v, 77v, 78.

W charakterystycznych połączeniach: kazić czynsze, dekret (2), konstytucyje, listy (2), naukę, obyczaj, post (2), prawo (4), przełożęństwo, (przy)pozew (2), rząd, sejm, skażń, statuta, ustawę (4), uznanie, wynalazki, zakon (3), zwyczaj (2).

Szeregi: »kazić i abrogować« (1): Dekret roku łońfkięgo w Piotrkowie o mężobóycách [...] vczyniony/ kázimy/ y ón ábroguiemy [interdicimus et abrogamus JanStat 611] SarnStat 608.

»psować i kazić« = annihilare et cassare JanPrzyw [szyk 3:1] (4): ale wżitko moca thego Seimu nikcemne y fkazone rozumiano bic ma/ iakofz y mi to pfuiemi y kazimi PaprUp Lv, L; SarnStat 13, 164.

»rewokować i kazić« (2): Lifty téz wżyftkię ná wolności Zydóm w Królestwie náżym miełzkáięcym [...] rewokuiemy/ y kázimy [revocamus, abolemus JanStat 1126] SarnStat 261 [idem] 914.

»(nie) kazić i (ani) tracić (a. zatracać)« (2): BielKron 210; A Séym w Skrzynnice/ który był przez nas wysłznych lat pozwolon kázimy y zátrácamy [abolito penitus et sublato JanStat 115]. SarnStat 32.

»wywracać, to jest kazić« (1): Decretum consulis subvertere, Vznánie á skażń burmiłtrżowską wywrácáć/ to yełt kázić. Mącz 488d.

»kazić i znosić« = tollere et abolere a. abrogare JanStat [szyk 1:1] (2): ten zły zwyczaj [...] kázięmy y znošięmy SarnStat 929, 1239.

a. Usuwać ze stanowiska [kogo] (1) :

W przeciwstawieniu: »ustawiać ... kazić« (1): ták iákoby [...] łzáfárze pożyteczné vřtáwiál/ á niepożyteczné káził [dispensatores institueret utiles, et inutiles destrueret JanStat 309] SarnStat 336.

b. Pozbawiać mocy dowodowej, zbijać; dissolvere Mącz (1) : cum id quod obici potest praeoccupamus ratione dissolvere, Gdy zwłáłzczá ná to odpowiedamy/ y kázimy coby przeciwna łtroná mogłá zá łobą prziwiešć. Mącz 433b.

3. Powodować zanik objawów szkodliwych dla zdrowia, pozbawiać je ujemnego oddziaływania [co] (9) : Też łirop vczyniony s chmielu [...] opuchlinę kazi ktora z gorączy przyczyny bywa. FalZioł I 72c; Nawięczy łtharzy doctorowie pracowali i myłlili o lekarzřtwiech ktoreby kaziły iad wćciekłego pła FalZioł V 88v, *4c, I 93b, II 23v, V 102.

W charakterystycznych połączeniach: kazić gorączkę, jad (3), opuchlinę, piegi, wietrzności, wilkości.

Szeregi: »kazić i oczyšćiać« (1): Krew wielblądowa kazi y oczyšćia piegi FalZioł IV 7c.

»kazić a wypádzáć« (1): abowiem takowa kápiel/ kazi á wypádzá gorączkę. FalZioł V 41.

Przen: Likwidować (1) :

W przeciwstawieniu: »kazić ... naprawiać« (1): Powiedaię iłz łwoię moczą nieprzijasń miedzy ludzmi kazi, á przijasń prijacielřką naprawia. FalZioł I 79b.

4. Przeszkadzać [komu co] (1) : Dałabyř pokoy łpowiedzij Theraz czof mj ýá kazyła Chytrafta mj s Czartem była Rejkup q4v.

5. Ganić, piętnować [co] (1) :

W przeciwstawieniu: »podwyszszać ... kazić« (1): Iedno tilko poethy abo oratory przymować mamy, gdy cznotę chwałęc podwylřzaię, á grzechy łtatecznie á nie obłudnie każą. BielŻywGlab nlb 11.

Synonimy: **1.** niszczyć, psować, tłumić; **a.α.** burzyć, poruszać, pustoszyć, rozrzucić, rozwalać, wypustoszać; **d.** gwałcić; **f.** porażać, tępić; **g.** gorszyć; **2.** abrogować, derogować, gładzić, kasować, mazać, niszczyć, odrzucić, odwoływać, odzywać, psować, rewokować, tracić, umarzać, »wniwecz obracać«, zagaszać, zagubiać, zatracać, znosić; **3.** goić, gubić, leczyć, spędzać, uzdrawiać, wywodzić.

Formacje współrdzenne: kazić się, nadkazić, nakazić, nakazić się, okazić się, pokazić, pokazić się, przekazić, przekazić się, skazić, skazić się, zakazić, zakazić się; przekażać, przykażać, skażać, zakażać; przekazować; przekazywać.

Cf **KAZIDUCH**, **KAZIROD**, **KAZIRODZIEC**, **2. KAŻĄCY**, **KAŻENIE**, **KAŻON**

KW